

Vabariigi Valitsuse määruse
„Suurekivi looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva kaitstava loodusobjekti tüüpi: hoiualast moodustatakse looduskaitseala ja kehtestatakse kaitse-eeskiri ning täiendatakse kaitse-eesmärke. See on vajalik, et tagada siseriiklikult ja üleeuroopaliselt oluliste väärtuste kaitse.

Suurekivi looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) asub Lääne-Viru maakonnas Vinni vallas Koeravere ja Veadla külas.

Kaitseala moodustatakse Vabariigi Valitsuse 15. septembri 2005. a määrusega nr 237 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne-Viru maakonnas” kaitse alla võetud Suurekivi hoiuala põhjal. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid muudetakse olemasoleva kaitstava loodusobjekti tüüpi, täpsustatakse välis- ja vööndite piire ning kehtestatakse kaitse-eeskiri.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitstava loodusobjekti tüüpi ja kehtestatakse kaitse-eeskiri. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide ning seal leiduvate kaitsealuste liikide kaitse. Samuti on muudatus vajalik, et tagada laanemetsade kaitse. Muudatustega viiakse kaitseala välispiir vastavusse tegelike loodusväärtustega. Moodustatav kaitseala hõlmab täielikult Natura võrgustikku kuuluva Suurekivi loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Liggi Namm (tel 325 8404, e-post liggi.namm@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 325 8404, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Kristiin Jääger (tel 680 7424, e-post kristiin.jaager@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo FORT vandeadvokaat Margus Kõiva (tel 528 8090, e-post margus.koiva@fortlegal.com). Ekspertdihinnangu on andnud Piret Kiristaja, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministereiumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta metsaökosüsteemi ning haruldasi, ohustatud ja kaitsealuseid liike.

Kaitsealal kaitstakse loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050). Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

Liikidest on kaitse-eesmärk loodusdirektiivi II lisas nimetatud kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*) ning direktiivis käsitlemata liigid punane tolmpa (*Cephalanthera rubra*) ja harilik kopsusamblik (*Lobaria pulmonaria*). Kaunis kuldking kuulub II kaitsekategooriasse ja on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) kategooria järgi ohulähedane liik. Punane tolmpa kuulub II kaitsekategooriasse ja on ohualdis ning III kaitsekategooria liik harilik kopsusamblik on ohulähedane liik.

Vastavalt looduskaitseeaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Suurekivi looduskaitseala kaitse alla võtmise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik ja esteetiline väärtus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Haruldased ja ohustatud metsakooslused. Suurekivi looduskaitsealal on kolm metsaelupaigatüüpi, mis on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning osaliselt märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüübid on intensiivse põllu- ja metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad neid elupaigana või toitumisalana.

Metsaelupaigatüübid on peamiselt ohustatud raietest, aga ka kuivendusest. **Vanad loodusmetsad (9010*)** on vähese inimõjuga looduslikud metsad, aga ka looduslikult uuenenud põlendike alade noored metsad. Eestis kuuluvad sellesse tüüpi nii okas-, sega- kui ka lehtmetsad, mis ei kuulu vanade laialehiste või rohunditerikaste kuusikute hulka. Vanad loodusmetsad on elupaigaks paljudele ohustatud liikidele, eriti sammaltaimedele, seentele ja selgrootutele loomadele, peamiselt mardikatele. **Vanad laialehised metsad (9020*)** on jäänukid aastatuhandetetagusest soojemast ja niiskemast kliimast. Need asuvad sageli lainjatel moreenitasandikel, oosidel ja kõrgendikel, kus muld on toitainerikas ning kogu aasta veega hästi varustatud. Palju on lamapuitu ja õõnsustega puid, mis on hea elupaik haruldastele ja ohustatud sambliku-, seene-, putuka- ja linnuliikidele. **Rohunditerikkad kuusikud (9050)** asuvad toitainerikka mullaga maapinnalähedase põhjaveega aladel, mis on sageli reljeefi madalamates osades, jäärakutes ja nõlvade jalamil. Valitsev puuliik on kuusk. Sageli kaasnevad laialehised liigid, mille osatähtsus võib kohati olla küllalt suur.

Vanad metsakooslused, laanemetsad (vähemalt 100 a) on Eestis ohustatud ja haruldased, kuna intensiivse metsamajandusega on vanade metsade pindala järjest vähenenud (vanuse nihkumine nooremate metsade suunas). Vanade metsakoosluste säilitamine on eriti oluline, kuna need pakuvad elupaika väga paljudele erinevatele liikidele, seal hulgas majandustegevuse ja häirimise suhtes tundlikele liikidele.

Vanametsa liikide kaitse põhineb lühidalt kolmel alusväitel (A. Lõhmus, 2016):

- liikide looduslike asurkondade elujõulisus oleneb nende elupaiga pindalast ning üldjuhul on olemas elupaiga hävimise kriitiline määr, mille ületamisel sureb asurkond välja. Empiiriliste uuringute põhjal on selleks määraks u 70%–80% algse elupaiga kadu;
- sagedaste häiringutega metsas (nt põlengudünaamikaga nõmmemets) on vana metsa looduslikult vähem kui harvade häiringutega metsas (nt häiludünaamikaga lodu- ja salumets) ning vastavalt on ka elustiku jaoks viimaseid vaja suhteliselt rohkem;
- range kaitse miinimumeesmärgiks on 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanametsa pindalast.

A. Lõhmuse metsade tüpoloogilise analüüsi tulemusel leiti, et vanadele metsadele iseloomuliku elustiku säilimise tagamiseks tuleb range kaitse alla võtta rohkem laane-, salu- ja sooviku tüübirühmadesse kuuluvaid metsi.

Kaunis kuldking on Euroopa kõige suurema õiega orhideeliik. Euroopas ulatub selle liigi levila Suurbritanniast ja Skandinaaviast üle Põhja- ja Kesk-Euroopa Kirde-Hispaania ja Põhja-Itaaliani. Lubjalembese liigina on Eestis kauni kuldkinga kasvukohad peamiselt Lääne-, Kesk- ja Põhja-Eestis, harva Lõuna-Eestis. Keerulise sigimisbioloogia ja aastatepikkuse algarengu tõttu on liik jäänud paljunemisikka jõudmisel püsima eelkõige inimtegevusest vähem häiritud vanemates metsades. Kuldkingale sobivad kasvukohaks ka puisniidud. Metsataimena ohustab kuldkinga kasvukohti esmalt metsade raiumine. Eelkõige ohustavad uuendusraied ja sellised võtted teistes raieviisides, mille käigus rikutakse masinatega mullapinda, sh metsamaterjali ja raiejäätmete koondamisel, kokku- ja väljaveol, või jäetakse raiejäätmed kuldkinga kasvukohale. Lagedale jäänud taimede õitsemist ohustavad hilised öökülmad juunis. Raiele järgneb kiiresti võsa pealetung, millega kuldking ei suuda konkureerida. Kuldkingale ei sobi täisvarju tingimused ega lagedad alad. Kõige soodsamates kasvupaikades jõuab taimedeni veerand täisvalgusest (Kauni kuldkinga (*Cypripedium calceolus*) kaitse tegevuskava, 2015).

Punane tolmphea on mitmeaastane rohttaim, mida leidub peamiselt Euroopas, kuid see levib ka idas Iraanini ja lõunas Põhja-Aafrikasse. Arvukamalt kasvab punane tolmphea Lõuna- ja Kesk-Euroopas. Eestis leidub seda läänesaartel, Lääne-Eesti mandriosas ja Pandiveres. Lõuna-Soomes on liigi levila põhjapiir. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi on punane tolmphea ohualdis. Lubjalembese liigina kasvab punane tolmphea peamiselt loometsades, Pandiveres salumetsades. Kasvamiseks eelistab poolvarju, harva leidub ka lagedal. Punase tolmphea suurim ohutegur on elupaikade kinnikasvamine nii võsastumise kui ka metsa järelkasvu või teise rinde tihenemise tõttu. Veel ohustab liiki tallamine ja lageraie (Sugukond käpalised (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava eelnõu, Tiiu Kull jt, 2014).

Harilik kopsusamblik on laia levikuga, suur, lehtja tallusega epifüütne samblik. Harilik kopsusamblik levib nii Euroopas, Aasias, Põhja-Ameerikas kui ka Aafrikas, eelistades niiskeid elupaiku, eriti mereäärseid alasid. Eestis eelistab kopsusamblik kasvukohana laialehiseid metsi, kuuse-segametsi, lodumetsi, puisniitusid, vanu parke, kuid võib asuda ka rabastuvates metsades. Sagedamini on seda leitud haava-, tamme-, jalaka- ja sarapuutüvedelt, okaspuudest aga kuuselt. Kõige rohkem teadaolevaid leiukohti on Kirde- ja Edela-Eestis. Paljudes Euroopa riikides (Ungari, Poola, Saksamaa, Šveits, Taani jt) on harilik kopsusamblik õhusaaste või sobivate metsade puudumise tõttu kas hävinenud või on arvukus tugevasti vähenenud. eElurikkuse andmetel hariliku kopsusambliku arvukus Eestis väheneb. Peamised ohutegurid on keskkonnamürgid, õhusaaste, hapestumine, puuliikide osakaalu muutmine

metsades, metsade vanuse muutumine (vanade metsade ja suurte puude kadumine) ning lageraiad.

Loodusdirektiivi rakendamine. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada vajalikud kaitsemeetmed direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Suurekivi looduskaitseala kuulub Suurekivi loodusala üleeuroopalisel kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide vanad loodumetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050) ning kauni kuldkinga kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Lisaks kaitse-eesmärgiks seatud liikidele on Suurekivi looduskaitseala oluline teiste haruldaste ja ohustatud liikide kaitseks. Samas pole nende kaitse-eesmärgiks seadmine vajalik, sest eesmärgiks seatavate katusliikide ja -elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigalised eelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (looduskaitsealade § 14 lõige 2) looduskaitsealade §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus looduskaitsealade §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Suurekivi looduskaitseala elustik on rikas haruldaste, ohustatud ja kaitstavate liikide poolest eri süstemaatiliste rühmade osas. 2003. aastal tehti rootslaste juhitud projekti LIFE käigus Virumaa tammikutes seente, sammalde, samblike ja putukate inventuur. Selle käigus leidis inventeerija Ave Suija Suurekivi looduskaitsealalt II kaitsekategooria liigid, milleks on must limasamblik (*Collema nigrescens*), haava-tardsamblik (*Leptogium saturninum*) ja harilik neersamblik (*Nephroma parile*). Lisaks leiti sellised vääriselupaiga tunnusliigid, mis ei kuulu ühtegi kaitsekategooriasse: punakas mõhnsamblik (*Bacidia rubella*), härma-kiiriksamblik (*Opegrapha varia*) ja *Opegrapha vulgata* (eestikeelne vaste puudub). Erast ja Ilmi Parmasto avastasid kaitsealalt haruldased seened *Corticium boreoroseum* Boidin & Lanquetin, *Inonotus tomentosus* (Fr.) Teng, *Lentaria byssiseda* Corner, *Metulodontia nivea* (P. Karst), *Polyporus tubaeformis* (P. Karst.) Ryvarden & Gilb ja *Sebacina incrustans* (Pers.) Tul. & C. Tul. 2003. aastal tehtud inventuuri andmed ei kajastu keskkonnaregistris, sest pole teada liikide täpsed (GPS-koordinaadiga) leiukohad.

Keskkonnaregistris on registreeritud ka III kaitsekategooria liikide värbkaku (*Glaucidium passerinum*), suure käopõlle (*Listera ovata*), sulgja õhiku (*Neckera pennata*), pruunika pesajuure (*Neottia nidus-avis*) ja kahelehise käokeele (*Platanthera bifolia*) leiukohad. Nende liikide kaitse-eesmärgiks seadmine pole vajalik, sest eesmärgiks seatavate katusliikide ja elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse.

Kaitsealuste liikide korral, keda pole kaitse-eesmärgiks seatud, tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib looduskaitseaduse §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Suurekivi looduskaitseala territoorium on kaitse alla võetud hoiualana Vabariigi Valitsuse 15. septembri 2005. a määrusega nr 237 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne-Viru maakonnas”. Vastavalt määruse § 1 lõike 1 punktile 11 on Suurekivi hoiuala kaitse-eesmärgid loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübi rohunditerikaste kuusikute (9050) kaitse ning II lisas nimetatud lendorava (*Pteromys volans*) ja kauni kuldkinga elupaikade kaitse. 2017. aasta metsainventuuri käigus leiti alalt ka elupaigatüübile vanad loodusmetsad (9010*) ja vanad laialehised metsad (9020*) vastavad alad, mis lisatakse looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka.

Viimane kinnitatud lendorava vaatlus oli Suurekivi hoiualal 2003. aastal. Hiljem ei ole teda enam leitud. Lähim teadaolev lendorava asustatud elupaik on 18 km kaugusel ning sinna vahele jäävad lendoravale läbimatud põllumajandusmaastikud. 2015. aastal hinnati kaitsealal ja selle lähiümbruses paiknevaid potentsiaalseid lendorava elupaiku ning otsustati Suurekivi looduskaitsealal asuv lendorava elupaik keskkonnaregistris arhiveerida. Lendorava elupaikade ning olemasolevate ja kavandavate püsielupaikade ekspertiisi järgi tuleks juhul, kui 2015. aasta hinnangutest selgub, et sobivate elupaikade seisund on halb või neid pole, keskkonnaregistris olev leiukoht arhiveerida ning lendorav Suurekivi loodusala eesmärkidest eemaldada (L. Rennel, 2014). Seetõttu ei lisata lendoravat Suurekivi looduskaitseala kaitse-eesmärgiks.

Peaaegu kogu Suurekivi looduskaitseala on metsamaa (268 ha). Vaid kaitseala edelaossa jääb haritava maa ääreala ja kolm väikest (kokku u 1 ha) looduslikku rohumaad. Kaitseala metsad on peamiselt sinilille kasvukohatüübi kuuse-segametsad. Kuna paljud metsad on kujunenud endistest puiskarjamaadest ja -niitudest, kasvab metsades suhteliselt palju laialehiseid puid, peamiselt tammesid. 2017. aastal tehtud inventuuri järgi (inventeerija Marje Talvis OÜ-st Metsaruum) on umbes 78% kaitseala metsadest Euroopas väärtustatud elupaigatüübid. Kõige rohkem on elupaigatüüpi rohunditerikkad kuusikud (9050), mida on umbes 168 ha. See on ligikaudu 80% kõigist elupaigatüübile vastavatest metsadest. Kõrge (B) esinduslikkusega on hinnatud umbes 75 ha rohunditerikkaid kuusikuid. Vanu loodusmetsi (9010*) on umbes 10 ha. Nendest 2/3 on potentsiaalsed vanad loodusmetsad. Kuna ala on ajalooliselt olnud kasutusel niidu- ja karjamaana, pole sealsed metsad veel jõudnud vanaks loodusmetsaks kujuneda. Siiski on juba olemas iseloomulikud struktuurielemendid, nagu sügavakorbalised puud, eri jämedusega ja eri lagunemisastmes lamapuit ning puude tüükad. Kaitseala vanad laialehised metsad (9020*) on tekkinud puisniitude kinnikasvamisel ja neid on ligikaudu 29 ha. Enamuspuuliigiks on neis metsades tamm, kuid teise rinde moodustab kuusk. Veidi üle poole

(u 16 ha) vanadest laialehistest metsadest on hinnatud kõrge (B) esinduslikkusega. Aastakümnete möödudes kujuneb enamik vanadest laialehistest metsadest rohunditerikkaks kuusikuks.

Kaitseala metsad on laanemetsad, mis on viljakal mullal kasvavad jänesekapsa ja sinilille kasvukohatüübi metsad. Peamiselt on need kuusikud, kus kasvavad ka haavad, kased, tammed ja männid. Osa laanemetsadest on jäänukid varasematest taigametsadest, osa on kujunenud kunagistest tamme-segametsadest. Suurekivi looduskaitseala laanemetsadele on iseloomulik suhteliselt suur tammede osakaal. Osa sealsetest laanemetsadest on kujunenud puisniitude kinnikasvamisel. Vanad laanemetsad on olulised bioloogilise mitmekesisuse kandjad. Laanemetsad on kõrge boniteediga (Ia–II) metsad, mistõttu on eriti suur huvi nende majandamiseks. Seetõttu on nende peamine ohutegur metsaraie. Umbes 257 ha Suurekivi looduskaitseala laanemetsadest asub sihtkaitsevööndis, kus metsade majandamine on keelatud.

Kaunile kuldkingale sobib kasvukohaks suurem osa Suurekivi looduskaitseala metsadest ning selle leiukohti on kaitsealal registreeritud 50. Keskkonnaregistris olevad leiukohad asuvad peamiselt kaitseala idaosas, kuid kuldkingale sobivad on ka lääneosa metsad. Suurem osa registreeritud leiukohtadest on alla kümne võsuga punktobjektid, kuid ühel umbes 0,2 ha suurusel alal on registreeritud 60 võsu. Punase tolmepea kasvukohti on registreeritud kaheksa, peamiselt 1,5–2,5 m kaugusel teest. Suurem osa neist kasvukohtadest on ühe generatiivse taimega, kõige arvukamas on loendatud 12 generatiivset taime. Harilik kopsusamblik kasvab vanadel tammedel hajusalt kogu kaitsealal. Koos naabruses oleva Haavakannu looduskaitseala kopsusambliku populatsiooniga on piirkond üks suurimaid kopsusambliku kasvukohti Eestis.

Lisaks eespool kirjas olevale on Suurekivi looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga. Looduskaitseala hõlmab Suurekivi loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Suurekivi looduskaitsealal kaitstakse metsakooslusi ning haruldasi, ohustatud ja kaitsealuseid liike ning nende elupaiku. Hoiuala kaitsekord ei ole alale piisav, sest sellele ei koostata kaitse-eeskirja, mis on paljude erinevate kaitseväärtuste olemasolu korral kaitsereežiimi täpsustamiseks vajalik. Samuti ei võimalda hoiuala kaitsekord mitme eri rangusega vööndi moodustamist ja vajalike piirangute rakendamist, mis on oluline eelkõige metsaelupaikade kaitseks. Vastavalt looduskaitseaduse § 27 lõikele 1 on looduskaitseala looduse säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks moodustatud kaitseala. Seega sobib Suurekivil rakendada kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Püsielupaik ei sobi kaitseala tüübiks, sest seal kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel enamasti kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid

objekte (teed, mõõdistatud katastriüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Suurekivi looduskaitseala pindala on 270,2 ha. Võrreldes hoiualaga väheneb kaitsealuse maa pindala 3,7 ha võrra. Kaitsealasse ei arvata varem hoiualasse kuulunud erametsa, kus kasvab umbes 20-aastane haavik, ning elektriliini vahetus läheduses asuvat maad. Samuti väheneb kaitseala pindala kohtades, kus kaitseala välispiir viiakse piiriselguse huvides kokku katastriüksuse piiriga. Eramaad on kaitsealal 89,1 ha ja riigimaad 181,1 ha. Varem oli kogu kaitseala hoiuala. Looduskaitsealale moodustati ka sihtkaitsevöönd. Sihtkaitsevööndi pindala on 259,5 ha, millest 78,4 ha on eramaa ja 181,1 ha riigimaa. Piiranguvööndisse jääb üks 10,7 ha suurune eraomandis olev katastriüksus, riigimaid piiranguvööndis pole.

Pindalamuudatused on eramaade osas järgmised. Hoiualalt läheb eramaad sihtkaitsevööndisse 78,4 ha. Sihtkaitsevööndisse arvatakse need eramaad, kus asuvad loodusdirektiivi metsaelupaigatüübid ja kaitsealuste liikide kasvukohad ning mis moodustavad koos riigimetsaga terviku. Kaitsekord ei muutu suuremal osal neist aladest rangemaks, sest hoiuala kaitsekorra järgi oli neil metsade majandamine keelatud. Määruse eelnõu avalikustamise käigus tehtud maaomaniku ettepanekust ja keskkonnaekspert Uudo Timmi hinnangust lähtuvalt jääb piiranguvööndisse 10,7 ha eramaad. Kaitse alt arvatakse välja 3,1 ha eramaad, mis asub kaitseala piiril. Välja arvataval maal kasvab 20-aastane haavik. Kaitseala pindala väheneb ka seetõttu, et suures osas viiakse kaitseala piir vastavusse katastriüksuse piiriga.

Suurekivi looduskaitseala välispiir jookseb suures osas mööda katastriüksuste piire. Kaitseala põhjaosas, katastriüksuse Triigi metskond 172 (90001:001:0277) loodepiirilt keerab kaitseala piir mööda raja ja tee äärt põhja, kuni tee ristub sihiga (rada, siht ja tee jäävad kaitsealast välja). Sealt keerab kaitseala piir itta, kulgedes mööda katastriüksusel Triigi metskond 13 (90001:001:0643) asuvat sihti punktini koordinaatidega X: 638 124,704 ja Y: 6 569 096,828 m. Sellest punktist keerab kaitseala piir lõunasse, kulgedes mõttelise sirgena metsatee ja raja ristumiskohani punktis koordinaatidega X: 638 231,250 ja Y: 6 568 668,688 m. Sealt läheb piir üle pinnastee punktini koordinaatidega X: 638 235,995 ja Y: 6 568 665,298 m. Edasi kulgeb piir mööda raja äärt kuni ristub Pae katastriüksuse (90002:004:0033) läänepiiriga. Rada jääb kaitsealast välja. Kaitseala lõunapiir jookseb mööda kõlvikupiiri.

Suurekivi piiranguvööndi piir kulgeb mööda Pikamäe katastriüksuse (90001:003:0300) piiri.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitseala kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud Piret Kiristaja 2008. aastal koostatud kaitse-eeskirja eksperdiarvamusega ning kaitsealal asuvate loodusväärtuste kaitse vajadusega. Loodusväärtuste info põhineb peamiselt keskkonnaregistris asuvatel liigi leiukohtadel ja 2017. aastal tehtud metsaelupaigatüüpide inventuuril. Inventuuri tegi 2017. aastal Marje Talvis OÜ-st Metsaruum ning see sisaldab ka infot kaitsealuste ja teiste tähelepanuväärsete liikide kohta.

Kaitse-eeskirja koostamisel on arvestatud kaitsekorra mõju loodusala kaitse-eesmärkidele ning Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi. Samuti on arvestatud A. Lõhmuse

jt 2004. a ilmunud uuringut „Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia”, milles seatakse metsade range kaitse miinimumeesmärgiks 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanametsa pindalast, ning selle põhjal 3. veebruaril 2016. a koostatud analüüsi laane-, salu- ja soovikumetsade tüübirühmade lisakaitseks. Kogu kaitseala metsamaa on laanemets.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolomuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Suurekivi looduskaitsealal on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige metsamajandamise ja maavarade kaevandamise vastu. Ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele üheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks. Kaitseala metsad vastavad loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpidele (sh esmatahtsatele), mis on elu- ja kasvupaik haruldastele, ohustatud ja kaitsealustele liikidele. Seetõttu on neis paigus vajalik rakendada sihtkaitsevööndi režiimi.

Vabariigi Valitsuse 15. septembri 2005. a määruse nr 237 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne-Viru maakonnas” § 1 lõike 1 punkt 11 ja Suurekivi hoiuala kaart tunnistatakse kehtetuks.

Kaitse-eeskiri ei reguleeri maaparandussüsteemide hoiutöid ja veerežiimi taastamist, sest kaitsealal maaparandussüsteemid puuduvad. Kuna kaitsealal pole poollooduslikke kooslusi, ei reguleerita nende hooldus- ja taastamistöid.

Kalapüüki ja ujuvvahendiga sõitmist kaitse-eeskiri ei reguleeri, sest kaitsealal puuduvad veekogud. Veekogude puudumise tõttu ei reguleerita ka veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist ega pilliroo ja adru varumist.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirjaga on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Kaitsealal ei ole kehtestatud ajalisi liikumispiiranguid, kuna seal ei ole registreeritud häirimisele eriti tundlikke linnuliike, kelle sigimisedukuse seab ohtu inimeste liikumine pesapaiga ümbruses pesitsemise ajal. Marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste korjamine kooslusi ohtu ei sea. I ja II kaitsekategooriasse kuuluvate kaitsealuste taime- ja seeneliikide kahjustamine, sealhulgas korjamine ja hävitamine, on keelatud looduskaitseaduse § 55 alusel. III kaitsekategooriasse kuuluvate taimede, seente ja selgrootute loomade hävitamine ja loodusest korjamine on lubatud ulatuses, mis ei ohusta liigi säilimist selles elupaigas. Kuna jahipidamine ei sea ohtu ulukipopulatsioone, on see kaitsealal lubatud.

Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lg 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liiklusseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusel, sealhulgas piiranguvõndis metsamajandustöödel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

Lõket võib teha vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Nõusolek on vajalik, et kaitseala valitseja saaks suunata lõkketegemise koha sinna, kus kaitsealused liigid ei saa kahjustada. Telkimine on kaitsealal keelatud, sest sellega suureneb negatiivne mõju (tallamine, prahistamine, ebaseaduslikud lõkkekohad jne) kooslustele ja kaitsealustele liikidele.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku

ehitist, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba või rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning jahiulukeid lisaööta. Jahiulukite lisaöötmise suurendab kunstlikult ulukite arvukust. Metssead kahjustavad maapinda tuhnides ja risoome süües kaitsealuseid taimi. Need piirangud tulenevad looduskaitseaduse § 14 lõikest 1.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid. Sihtkaitsevööndis (moodustab kaitsealast üle 96%), mis on suures osas kaetud metsaelupaigatüüpidega ja kus asuvad peamised kaitsealuste liikide leiukohad, on vähetõenäoline, et kaitseala valitseja saab ala eesmarke silmas pidades määruse § 6 lõikes 2 nimetatud tegevusi lubada. Samas on looduskaitseaduse § 14 lõikega 1 antud kaitseala valitsejale kaalutusõigus, kuna tegevuse lubamine või mittelubamine sõltub konkreetsest olukorrast.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate koosluste säilitamiseks. Kaitsealal on Suurekivi sihtkaitsevöönd, mille kaitse-eesmärk on metsaökosüsteemi, loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Sihtkaitsevööndis asuvad kaitseala kõige väärtuslikumad loodusdirektiivi metsaelupaigatüübid ning kompaktsemad kaitsealuste liikide kasvukohad.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rohkem kui 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitseala valitseja saab nõusoleku andmisel seada tingimusi, mille täitmine tagab kaitseväärtuste säilimise. Sihtkaitsevöönd on ette nähtud looduslike liikide ja elupaikade kaitseks ning looduslike koosluste säilitamiseks, mistõttu külastajate massiline viibimine alal võib kahjustada vööndi kaitse-eesmärgi saavutamist. Seetõttu piiratakse sihtkaitsevööndis rahvaürituste korraldamist ja suunatakse inimesed olemasolevatele radadele, kus on võimalik korraldada rahvaüritusi, tekitamata loodusele suuremat kahju.

Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. Sihtkaitsevööndis võib osutada vajalikuks metsakoosluste kujundamine

laialehises metsas, kus laialehiste puude hulgast on nende säilimise eesmärgil vajalik eemaldada kuuski või pehmelehtpuid. Samuti võib olla vajalik tugeva inimõjuga metsaosad kujundada looduslikumaks (nt muuta puisniidu alla istutatud II rinde kuuserivid mitmekesisemaks).

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Sihtkaitsevööndi metsadesse jäävad kaitse-eesmärkides nimetatud liikide kasvukohad. Kaitse-eeskirjaga peab tagama neile soodsad kasvukohad, mistõttu võib olla kauni kuldkinga, punase tolmea jt liikide elutingimuste parandamiseks vajalik teha võsaraiet või eemaldada vähesel määral suuri puid.

Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd. See on vajalik, sest sihtkaitsevööndeid läbivad teed, mida mööda on ligipääs väljaspool kaitseala asuvatele katastriüksustele. Tulevikus võib tekkida vajadus hooldada külastuskorralduslikke rajatiseid.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgil, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

Sihtkaitsevööndis on keelatud loodusvarade kasutamine ning uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. Loetletud tegevuste keelamine on kooskõlas looduskaitse seaduse § 30 lõikega 2. Sihtkaitsevööndisse jäävad loodusdirektiivi elupaigatüübid, millele tuleb tagada soodsa seisundi säilimine, st nende looduslik levila on muutumatu suurusega või laieneb. Loodusvarade kasutamise ja ehitiste püstitamise keeld on vajalik ka kaitsealuste liikide kasvukohtade säilitamiseks. Kaitseala valitseja nõusolekul rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks võimaldab paigaldada loodusariduse eesmärgil infotahvleid, millel on tähtis osa külastajatele teabe jagamisel.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Suurekivi piiranguvöönd, mille kaitse-eesmärk on metsaökosüsteemi ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Piiranguvööndi mets on puhvriks looduskaitselikult väärtuslikemate elupaigatüüpide ümber ning on oluline kauni kuldkinga kasvukoht. Piiranguvööndis tuleb eelkõige vältida tegevusi, mis kahjustavad kaitse-eesmärgiks seatud liikide elupaiku.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi, mis on määratud §-des 5–7.

Piiranguvööndis on lubatud kuni 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ette valmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas. Rohkem kui 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ette valmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Suuremate rahvaürituste korraldamiseks on vajalik taotleda kaitseala valitsejalt nõusolek, et kaitseala valitseja saaks ürituse korraldamisele seada tingimusi rahvahulkade hajutamiseks ja suunamiseks kohta, kus kaitseala kaitseväärtusi ei kahjustata ja kus tallamine ei ohusta kaitsealuste taimeliikide püsijäämist.

Piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajatiste püstitamine. Piiranguvööndis majapidamisi pole. Juhul kui tekib vajadus väljapool kaitseala asuva kinnistu tarbeks kaitsealale rajatis püstitada (nt elektri- või sideliin), saab kaitseala valitseja suunata selle asukohta jt omadusi selliselt, et looduskaitseelised väärtused ei saaks kahjustada või oleks kahju minimaalne.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine. Kaitsealal puuduvad liigniisked alad, mistõttu pole maaparandussüsteemide rajamine vajalik. Keelatud on maavara kaevandamine, sest see ohustab elupaigatüüpide ning kaitsealuste, ohustatud ja haruldaste liikide säilimist. Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine ning biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, sest see vaesestab elustiku mitmekesisust ja kahjustab alade looduslikku seisundit. Kogu piiranguvöönd on metsamaa.

Piiranguvööndis on keelatud uuendusraie. Piiranguvööndis on kaitse-eesmärgiks oleva kauni kuldkinga kasvukohad ning kogu piiranguvööndi alal on registreeritud vääriselupaik (VEP nr L02053). Piiranguvööndis asub üks katastriüksus (Pikamäe, 90001:003:0300) ning seal tehtavad raied mõjutavad ka sihtkaitsevööndis asuvaid elupaigatüüpe. Algselt oli kogu ala planeeritud sihtkaitsevööndisse, kuid kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise käigus (2011. a) esitas maaomanik Keskkonnaametile ettepaneku määrata temale kuuluv Pikamäe katastriüksus piiranguvööndisse. Keskkonnaamet analüüsis maaomaniku ettepanekut, samuti esitas ettepaneku kohta arvamuse keskkonnaekspert Uudo Timm. Piiranguvööndi režiim nimetatud kinnistul ilma uuendusraieteta tagab kaitseala terviklikkuse ja kauni kuldkinga säilimise alal.

Piiranguvööndis saab metsa majandada lähtuvalt metsaseadusest hooldus- või valikraiega. Hooldusraiega kujundatakse puistu koosseis ja parandatakse puistu kasvutingimusi. Kasvama jäetakse ja kasvutingimusi parandatakse peamiselt okaspuudel ning väärtuslikel laialehistel puuliikidel. Hooldusraie käigus peab jälgima eri puuliikide järelkasvu olemasolu. Valikraie eesmärk on majandada metsa püsimeetsana, mis tähendab, et väljaraiutud puud asenduvad või asendatakse pidevalt uutega. Valikraie käigus raiutakse üksikpuid ja/või väikesed häilud. Bioloogilise mitmekesisuse säilitamiseks tuleb hooldus- ja valikraie tegemisel jätta kasvama surnult seisvad või surevad vanad puud ja puudetüükad, vanad õõnsuste ja paksu korbaga

lehtpuud jms, mis on elupaigaks lindudele, nahkhiirtele, samblikele ja sammaldele, neilt leiab ka kaitsealuseid liike.

Pinnasekahjustuste vältimiseks on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Sademeterohkel perioodil on oht, et puidu kokku- või väljaveo käigus saab raskete masinate kasutamisel pinnas ning metsa alustaimestik oluliselt kahjustada. Liigniisketes tingimustes tekivad puidu kokku- ja väljaveol pinnasesse suured rööpad ning taimkate hävib. Kui pinnas seda võimaldab, võib kaitseala valitseja lubada puidu kokku- ja väljavedu ka külmumata pinnaselt.

3. Menetluse kirjeldus

Suurekivi looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 6. detsembrist 19. detsembrini 2010. a Keskkonnaameti Rakvere kontoris ja Vinni Vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta avaldati 3. detsembril 2010. a ajalehtedes Postimees ja Virumaa Teataja. Samasisuline teade avaldati 6. detsembril 2010. a väljaandes Ametlikud Teadaanded.

Vastavalt looduskaitseaduse § 9 kohasele kaitse alla võtmise menetlusele saadeti teade kaitsealal paiknevate kinnisasjade omanikele tähitud kirjaga. Tähitud kiri saadeti ka Vinni Vallavalitsusele ja Riigimetsa Majandamise Keskusele.

Kaitse-eeskirja avalik arutelu toimus 20. detsembril 2010. a Keskkonnaameti Rakvere kontori saalis, kus osales koos Keskkonnaameti töötajatega kaheksa inimest.

Tabel 1. 2010. aasta avaliku väljapaneku jooksul tehtud ettepanekud

Nr	Maaüksus/huvi-grupp	Ettepaneku sisu	Tulemus
1	90001:003:0300	Maaomanik arvab, et kaitse-eeskirjaga seatakse põhjendamatuid piiranguid, ja teeb ettepaneku jätta katastriüksus piiranguvööndisse.	Ettepanekuga on arvestatud. Kinnistul olev mets vastab vääriselupaiga kriteeriumitele, alal on kauni kuldkinga kasvukohad. KeA ja keskkonnaekspert Uudo Timmi arutelu tulemusel jõuti järeldusele, et uuendusraie keeluga piiranguvööndi režiim tagab kaitseala terviklikkuse ning kaitsealuse liigi säilimise alal.
2	90001:003:0520	Maaomanik tegi ettepaneku arvata tema katastriüksus Suurekivi looduskaitsealast välja.	Ettepanekuga on arvestatud. Katastriüksusel ei ole registreeritud kaitsealuse liigi leiukohta. Seal asuvad metsad ei vasta loodusdirektiivis nimetatud metsaelupaigatüüpide kriteeriumitele. Umbes 1/3 katastriüksustel on registreeritud

			vääriselupaik nr L02052, kuid selle kaitset on võimalik tagada ka väljaspool kaitseala. Kinnistu põhjaosas on tehtud raiet.
3	Poollooduslike koosluste hooldaja	Tegi ettepaneku liita Mütapõllu katastriüksus (90002:004:0074) kaitsealaga.	Mitte arvestatud. Suurekivi looduskaitseala on metsakaitseala. Poollooduslikud kooslused on naabruses asuva Haavakannu looduskaitseala kaitse-eesmärgiks, mistõttu sobib see katastriüksus liita pigem kavandatava Haavakannu looduskaitsealaga.

Pärast ettepanekute ja vastuväidete menetlemist ning eelnõusse paranduste sisseviimist korraldab Keskkonnaamet Suurekivi looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu uue avaliku väljapaneku, mis toimus 8. veebruarist 21. veebruarini 2011. a Keskkonnaameti Rakvere kontoris ja Vinni Vallavalitsuses. Teade uue avaliku väljapaneku toimumisest avaldati 7. veebruaril 2011. a Päevalehes ja 4. veebruaril 2011. a kohalikus lehes Virumaa Teataja. Samasisuline teade avaldati 7. veebruaril 2011. a väljaandes Ametlikud Teadaanded.

Kaitse-eeskirja parandusi puudutav avalik arutelu toimus 22. veebruaril 2011. a Keskkonnaameti Rakvere kontori saalis. Arutelul osales koos Keskkonnaameti töötajatega neli inimest. Uusi ettepanekuid arutelu käigus ei tehtud ning parandustele vastuväiteid ei esitatud.

2017. aasta novembris esitas Riigimetsa Majandamise Keskus keskkonnaministrile ettepaneku võtta täiendavalt kaitse alla laane-, salu- ja soovikumetsi. Nende alade hulgas on ka Suurekivi looduskaitseala sihtkaitsevööndisse jäävad riigimetsad.

Looduskaitseseaduse § 91 lõike 18 järgi tuleb juhul, kui avalik väljapanek on toimunud rohkem kui kaks aastat enne 2013. aasta maid või kui menetluse ajal on asjaolud muutunud, korraldada uus avalik väljapanek. Suurekivi looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu avalik väljapanek toimus 5.–21. septembrini 2018. a Keskkonnaameti Rakvere kontoris ja Vinni Vallavalitsuses. Teade uue avaliku väljapaneku toimumisest avaldati 5. septembril 2018. a Postimehes ja kohalikus lehes Virumaa Teataja. Samasisuline teade avaldati 3. septembril 2018. a väljaandes Ametlikud Teadaanded.

Kaitsealal paiknevate kinnisasjade omanikele saadeti kaitse-eeskirja määruse eelnõu, seletuskiri ja kaart tähitud kirjaga paber kandjal. E-kirjad saadeti ka Keskkonnainspeksioonile, Riigimetsa Majandamise Keskusele ja Vinni Vallavalitsusele. Ettepanekuid kaitse-eeskirja eelnõu täiendamiseks ei esitatud.

Kaitse-eeskirja eelnõud tutvustav avalik koosolek toimus 1. oktoobril 2018. a Keskkonnaameti Rakvere kontoris. Koosolekul osales kaheksa inimest, kellest kolm omavad maad Suurekivi looduskaitsealal. Koosolekul ei esitatud ettepanekuid kaitse-eeskirja eelnõu täiendamiseks.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ Nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7-50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 407 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Suurekivi loodusala, mis hõlmab Suurekivi looduskaitseala. Seetõttu tuleb Suurekivi looduskaitsealal tegevuste kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Suurekivi loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2017. a rakendusotsusega (EL) 2018/41, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheteistkümnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbriga C(2017) 8255 all, ELT L 15, 19.1.2018, lk 199–350).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Suurekivi loodusala eesmärkidesse elupaigatüüp vanad loodusemetsad (9010*) ja vanad laialehised metsad (9020*) ning muuta Suurekivi loodusala piire. Loodusala piirid kattuvad Suurekivi looduskaitseala piiridega.

Viimane kinnitatud lendorava vaatlus oli Suurekivi hoiualal 2003. aastal. Hiljem ei ole teda enam leitud. Lähim teadaolev lendorava asustatud elupaik on 18 km kaugusel ning sinna vahele jäävad lendoravale läbimatud põllumajandusmaastikud. Hilisemate kontrollide käigus ei ole lendorava tegevusjärgi tuvastatud ning 2015. aastal otsustati keskkonnaregistris Suurekivi lendorava leiukoht arhiveerida. Selles piirkonnas on lendoravale sobivaid elupaiku vähe, need on väikesed ja killustunud. Lähtudes lendorava elupaikade ning olemasolevate ja kavandatavate püsielupaikade ekspertiisist (Liisa Rennel, 2014) tehakse ettepanek lendorav Suurekivi loodusala kaitse-eesmärkidest välja arvata.

Suurekivi loodusala piiride muutmisel arvatakse loodusalast välja järgmised katastriüksused: Metsatuka (90001:003:0032) pindalaga on 2,7 ha, Metsatua (90001:003:0520) 0,5 ha ulatuses.

Loodusala osakaal väheneb katastriüksusel Triigi metskond 73 (90001:003:0028) 0,3 ha ulatuses.

Loodusala osakaal suureneb katastriüksusel Triigi metskond 172 (90001:001:0277) 0,2 ha ulatuses.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele. Kaitse-eesmärkide täiendamine liikidega aitab hoida looduslikku elurikkust.

Kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Suurekivi looduskaitseala on hoiualana juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Samuti aitab määrus täita Eesti Metsanduse arengukavaga (2011–2020) võetud strateegilist eesmärki, mille järgi peab olema metsade kui elu- ja looduskeskkonna säilimine tagatud.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Teadaolevalt ei ole vastuolusid kehtivate planeeringutega. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsusele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Looduskaitseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevad andmed, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt makstakse looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt maamaksu 50% maamaksumäärast. Kuna sihtkaitsevööndite pindala suureneb, laekub Vinni Vallavalitsusele maamaksu ligikaudu 400 eurot aastas vähem.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Eelnõukohase kaitse-eeskirja alusel arvatakse sihtkaitsevööndisse u 78,4 ha eramaid, mis piirkonna keskmist hinda arvestades toob riigile lisakulu umbes 56 000 eurot. Lähtuvalt looduskaitseaduse § 91 lõikest 15 ei omanda riik sellist kinnisasja, mis on omandatud pärast selle kaitse alla võtmist ja mille võõrandamistinging sisaldas informatsiooni kaitstava loodusobjekti kohta. Seni on huvi maade riigile müümise vastu üles näidanud kaks Suurekivi looduskaitseala maaomanikku. Nende maade pindala on kokku u 18 ha, mille riigile omandamise kulud on u 12 600 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel ning senise praktika

põhjal valdav enamus maaomanikke maa riigile võõrandamisest huvitatud ei ole. Looduskaitseseaduse kohaselt kannab kinnisasja omandamisega seotud kulud riik ja omandamist finantseeritakse riigieelarvest igaks eelarveaastaks määratud summa piires või riigitulundusasutuse (RMK) eelarvest.

Seoses Natura metsa toetuse maksimisega kulud suurenevad, kuna Suurekivi looduskaitsealale tsoneeritakse sihtkaitsevöönd. Hoiualadel makstakse toetust piiranguvööndi summa ulatuses. Varem hoiuala koosseisu kuulunud maast arvatakse sihtkaitsevööndisse 78,4 ha erametsa. Hoiualasse kuulunud erametsast arvatakse u 3,1 ha kaitsealast välja. Natura metsa toetust makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ja kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetuse määr Natura 2000 piiranguvööndis asuva ühe hektari metsaala kohta on 60 ja sihtkaitsevööndis 110 eurot aastas. Seega suurenevad kulud Natura metsa toetusele umbes 3700 eurot aastas.

Varem hoiualasse kuulunud maast arvatakse sihtkaitsevööndisse u 181,1 ha riigimetsa. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt jääb majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 156 eurot hektari kohta aastas. Hoiuala kaitsekorrast lähtuvalt oli ka varem ligi 90% riigimetsast metsade majandamine keelatud, sest see oleks kahjustanud kaitse-eesmärgiks seatud metsaelupaigatüüpi. Puidutulu mõningane vähenemine toimub vaid 20 ha suurusel alal. Kuid arvestades asjaolu, et sihtkaitsevööndisse arvatakse riigimets Riigimetsa Majandamise Keskuse ettepanekul, et täita Metsanduse arengukavaga seatud eesmärgid, on puidutulu vähenemine ebaoluline.

Kulud poollooduslike koosluste taastamisele ja hooldamisele puuduvad, kuna alal pole poollooduslikke kooslusi.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Rahandusministeerium kooskõlastas eelnõu märkusega. Teised ministeeriumid kooskõlastasid eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Suurekivi looduskaitseala kaitse-eeskirja seletuskirja lisa

Kooskõlastusringil esitatud ministeeriumite märkustega arvestamise tabel

Rahandusministeerium	Eelnõu seletuskirja kulude osa tuleb täiendada ja lisada juurde, mis asutuse eelarvest on kavandatud maade omandamisega seotud kulud katta ja kas vastavad kulud on planeeritud.	Arvestatud. Seletuskirja on täiendatud järgmises sõnastuses. „Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel ning senise praktika põhjal valdav enamus maaomanikke maa riigile võõrandamisest huvitatud ei ole. Looduskaitseseaduse kohaselt kannab kinnisasja omandamisega seotud kulud riik ja omandamist finantseeritakse riigieelarvest igaks eelarveaastaks määratud summa piires või riigitulundusasutuse (RMK) eelarvest.“
----------------------	--	---